

Sundbyberg 2026-07-03

Diarienummer: S2026/00236

Vår referens:

Annica Nilsson

annica.nilsson@funktionsratt.se

Mottagare: s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia: s.sof@regeringskansliet.se

Remissvar: Rättssäker samhällsvård SOU 2026:8

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 52 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar drygt 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Sedan 2009 är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning gällande i Sverige. Därigenom är Sverige som stat skyldig att förverkliga rättigheterna i konventionen.

Funktionsrätt Sveriges synpunkter

Funktionsrätt Sverige ställer sig bakom utredningens syfte att stärka barnrättsperspektivet och öka rättssäkerheten inom LVU. Vi välkomnar flera av förslagen, men vill med kraft betona att för barn och unga med funktionsnedsättning är rättssäkerheten helt beroende av att kunskap om deras funktionsnedsättningar finns, vilka

konsekvenser dessa har i vardagens olika situationer i allmänhet och särskilt där denna befinner sig i en känslig situation eller är utan släkt och vänner samt att barnet/den unge kan förstå sin situation och göra sin röst hörd. Brister det språkliga/kommunikativa stödet, blir barnet i praktiken rättslöst.

Sammanfattning:

- Funktionsrätt Sverige välkomnar förslag om ökad sakkunskap inom både socialnämnd och domstol. När ärenden gäller barn och unga med funktionsnedsättning/diagnos, bör det bör vara en presumtion att sakkunniga medverkar.
- Sakkunniga som förordnas av Socialstyrelsen ska ha kunskap om olika funktionsnedsättningar och diagnoser, kommunikationsstöd samt barnkonsekvensanalyser ur ett funktionsrättsperspektiv.
- Krav på funktionsrättskompetens bör tydliggöras i socialtjänstens och domstolarnas arbete.
- All information ska vara tillgänglig och anpassad efter barnets individuella förutsättningar. Barnets eller den unges kommunikationsförmåga får aldrig avgöra graden av rättssäkerhet.
- Ett barns beteende får inte bedöms isolerat från eventuella funktionsnedsättningar eller brister i samhällets stödinsatser.
- Konsekvensbeskrivning utifrån Funktionsrättskonventionen saknas.

Övergripande synpunkt – barn med funktionsnedsättning måste lyftas fram

Barn med funktionsnedsättning är klart överrepresenterade inom samhällsvården. Inom SiS har de flesta barn och unga funktionsnedsättning (92% av flickorna och 70% av pojkarna enl. MR-institutets rapport¹), även inom familjehem är andel stor. Utredningen borde därför i högre grad ha belyst situationen ur ett funktionsrättsperspektiv. Flera rapporter har pekat på utsatthet för barn och unga med funktionsnedsättning såväl inom SiS som i skolan och på fritiden. De får ofta inte sina rättigheter tillgodosedda varken i skolan eller vården, har svårare med kamratrelationer och familjerna får inte det stöd som de behöver av socialtjänsten. Förutom sårbarheter som följer av funktionsnedsättningarna bidrar

¹ [Låsta statliga ungdomshem - Institutet för mänskliga rättigheter](#)

detta till en ökad utsatthet på flera olika sätt. I en rättsprocess och i kontakt med myndigheter riskerar de exempelvis att:

- missförstås i utredningar
- få sina behov/svårigheter feltolkade som beteendeproblem
- inte komma till tals på lika villkor
- utsättas för bristande anpassningar

Enligt barnkonventionens artikel 12 har barnet rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade. För barn med funktionsnedsättning kräver detta ofta särskilda kommunikationsstöd, alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), anpassad information och professionell kompetens.² Funktionsrättskonventionens artiklar 7 och 13 ställer dessutom krav på att barn med funktionsnedsättning ska kunna utöva sina villkor och få effektiv tillgång till rättssystemet genom lämpliga stöd och anpassningar.

Adekvat samhällsstöd kan minska LVU-placeringar

Barnets bästa handlar kan handla om skydd i den akuta situationen, men också om långsiktig trygghet, delaktighet, utbildning, hälsa och möjlighet till utveckling. Tyvärr brister ofta samhället gentemot barn och unga med funktionsnedsättning. Många får inte det stöd och de anpassningar som de behöver i skolan och hjälpen från hälso- och sjukvården dröjer. Socialtjänstens stöd till familjer ska ges utifrån behov, men även detta brister.³ Det finns mycket kvar att göra innan en placering behöver bli aktuell. Samhället måste bli bättre på att lyssna in familjernas, barnen och de ungas behov, vara säkra på att de förstår orsaken bakom att familjernas, barnen och de unga gör på ett visst sätt samt erbjuda adekvata insatser. Sådana stödinsatser behöver nog prövas och dokumenteras innan tvångsåtgärder aktualiseras.

Synpunkter på enskilda förslag

3 Ökad sakkunskap i LVU-processen

² Det gäller särskilt för barn med DLD/språkstörning och andra språkliga och kognitiva funktionsnedsättningar såsom intellektuell funktionsnedsättning och neuropsykiatrisk. Många i denna grupp har svårt att förstå och tolka information, läsa och skriva. Det är därför viktigt att arbeta med lätt svenska, arbeta med kompletterande bildstöd till text som norm (bra för många) och erbjuda Lättläst för dem som behöver det.

³ [Familjelyftets rapport del 1: "ALLA MED NPF ÄR JU SÅ OLIKA. SOCIALTJÄNSTEN HAR NÅGRA VERKTYG SOM EN HAMMARE... ..MEN IBLAND ÄR JU MITT BARN EN SKRUV."](#) Riksförbundet Attention

3.7.2 Det finns ett behov av mer sakkunskap i LVU-processen både hos socialtjänst och hos domstolarna

Funktionsrätt Sverige tillstyrker bedömningen om ökad sakkunskap inom både socialnämnd och domstol. Det finns stora behov av att tillföra kompletterande sakkunskap från andra professioner både tidigare i processen och i högre grad, det gäller både expertkunskap om olika funktionsnedsättningar/diagnoser och kunskap om det enskilda barnet eller den unge. Vi erfar att det ofta förekommer stora brister inom både domstolarna och hos socialtjänsten om konsekvenserna av olika funktionsnedsättningar och vilket behov som barn och unga med funktionsnedsättning har.

Vi anser att det behöver förtydligas att sakkunskapen ska omfatta funktionsnedsättningar av olika slag. Vanligt förekommande i LVU-sammanhang är särskilt neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), intellektuell funktionsnedsättning och andra psykiatriska diagnoser. Men sakkunniga inom mindre vanliga diagnoser behöver också kunna kopplas in och ge socialnämnd och domstol ett bra och korrekt underlag.

Frågan är mycket angelägen för våra medlemsförbund då många erfar just stora kunskapsbrister hos båda instanserna. Till exempel rapporterar Riksförbundet för ME-patienter (RME) att barn och unga med komplexa, långvariga och ibland ifrågasatta sjukdomstillstånd, såsom ME, riskerar att få sina symtom feltolkade som psykosocial problematik eller beteendeproblem. Ett par gånger per år omhändertas barn av socialtjänsten och föräldrarna anklagas felaktigt för Münchhausen by proxy. Även Riksförbundet Ehlers-Danlos syndrom (EDS) lyfter att barn och unga med diagnoser där kunskapsläget är svagt har en särskild sårbarhet i relation till skola, socialtjänst och andra viktiga samhällsaktörer. Omfattande skolfrånvaro kan exempelvis ha andra orsaker än bristande föräldraförmåga, finns adekvat sakkunskap kan beslut enligt LVU undvikas. Vi betonar vikten av att barnets beteende inte får bedömas isolerat från eventuella funktionsnedsättningar eller brister i samhällets stödinsatser.

Slutligen nödgas vi kommentera utredningens utgångspunkt, dvs. att socialtjänsten besitter den centrala sakkunskap som krävs, behovet av ökad sakkunskap ska inte ses som en kompensation för bristande förutsättningar eller resurser hos ansvariga myndigheter. Tyvärr är kunskapen ofta inte komplett hos vare sig socialnämnd eller domstol. Trots att barn och unga med, i synnerhet ADHD och

autism, är kraftigt överrepresenterade inom samhällsvården är NPF inte en integrerad del i Sveriges socionomutbildningar.⁴

Av rättssäkerhetsskäl men också för att kunna ge adekvat stöd – måste funktionsrättskunskap finnas hos socialtjänsten och i domstolarna. Även kunskap om trauma, kommunikationsstöd och barnkonsekvensanalyser ur ett funktionsrättsperspektiv behövs.

3.7.4 Ökat inslag av sakkunskap i domstolen är positivt, men det bör vara en presumtion för sådan medverkan

Funktionsrätt Sverige välkomnar ambitionen att fler sakkunniga ska höras i domstol, dock anser vi att utredningens förslag som innebär att domstolarna själva ska avgöra behovet av sakkunskap är för svagt. Det bör vara en presumtion för en sådan medverkan, åtminstone när ärendet gäller ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning/diagnos. Idag finns redan möjlighet för domstolarna att ta in yttranden från eller höra sakkunniga, ändå har endast 3 av de drygt 10 000 LVU-mål som avgjordes i förvaltningsdomstol under 2024 registrerade sakkunniga.⁵ Det är anmärkningsvärt, med hänsyn till att en övervägande andel av de som befinner sig inom samhällsvården har funktionsnedsättning.

Enligt forskning har 79 procent av de barn och unga som har placerats på SiS ungdomshem med stöd av LVU eller LSU minst en fastställd psykiatrisk diagnos.⁶ Räknas de barn och ungdomar som uppvisar kliniska symptom utan att vara diagnostiserade in blir andelen ännu högre. Då har 92 procent av flickorna adhd/add och av pojkarna 70 procent. Även barn med autism, barn med posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) och intellektuell funktionsnedsättning är kraftigt överrepresenterade. En stor andel av de barn som bor i familjehem har också funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom (31 procent).⁷

Bristerna för barn och unga i rättsprocessen har dokumenterats i forskning.⁸ Verksamma inom domstolarna uppger också själva

⁴ <https://attention.se/2022/11/24/kunskapsbrist-om-npf-inom-socialt-arbete-viktigt-att-vi-sprider-var-kunskap/>

⁵ S. 80, SOU 2026:8

⁶ <https://mrinstitutet.se/download/18.6cbe581219913cb3fb992a9/1759757797033/Rapport-Lasta-statliga-ungdomshem.pdf>, Jalling, Kristiansson & Rudolfsson (2025), s. 27–28.

⁷ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/41b3f56ead6b47daacaba0448ee8ade6/barn-i-familjehem-livsvillkor-levnadsvanor-halsa-2021-2022.pdf>

⁸ <https://www.specialnest.se/forskning/barn-med-npf-blir-inte-trodde-i-ratten>

bristande kunskap om hur olika funktionsnedsättningar påverkar barn i brottmålsprocesser, vilka möjligheter till anpassning som finns och vilka rättigheter barn med funktionsnedsättning har.⁹ Allmänna arvsfonden har också nyligen beviljat medel för ett projekt som ska kartlägga olika hinder i rättsprocessen¹⁰. Behovet av funktionsrättskunskap samt att sakkunniga medverkar i domstolsprocessen är stora.

Utredningen lyfter att sakkunniga kan behövas i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär till exempel när ett barn eller ung person har både en social och psykiatrisk problematik och det framstår som osäkert om det finns ett behov av den planerade vården. Att ha både en social och en psykiatrisk problematik är vanligt just bland de barn och unga med funktionsnedsättning som befinner sig i samhällsvården. Utredningen skriver också: "För att avgöra om en placering som innebär inskränkningar i barnets eller den unges rörelsefrihet och integritet är till barnets eller den unges bästa kan rätten behöva bistånd av expertis inom psykologi, psykiatri eller habilitering, särskilt i ärenden där barnet eller den unge har en funktionsnedsättning eller en psykiatrisk problematik. I ärenden där barnet eller den unge har omfattande behov av hälso- och sjukvård kan medicinsk expertis behövas för att avgöra om en viss placering är till barnets eller den unges bästa."

Vardagen för barn och unga med funktionsnedsättning är ofta utmanande. Inte sällan har föräldrarna egen problematik som de kämpar med. Med bättre och tidigare stöd och insatser från samhället skulle deras förutsättningar att klara skolan och livet i övrigt förbättras avsevärt - och LVU-placeringar undvikas.

3.7.3 Sakkunnigas roll i socialnämnders arbete

Utredningens bedömning är att en sakkunnigs roll under en socialnämnds utredning eller arbete med omhändertagna barn och unga bör vara att ha en rådgivande funktion och utifrån sin expertkompetens bidra med kunskap och erfarenhet om det som socialnämnden behöver stöd i och önskar ha belyst. Med hänsyn till de kunskapsbrister som många med funktionsnedsättning/kronisk sjukdom möter i kontakten med socialtjänsten ställer vi oss kritiska till utredningens förslag. Vi menar att det inte är tillräckligt för att tillgodose rättssäkerheten för barn och unga med

⁹<https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9080544&fileId=9091016>

¹⁰ <https://www.gu.se/forskning/rattsvasendets-bemotande-av-personer-med-funktionsnedsattning>

funktionsnedsättning/diagnoser samt ge socialtjänsten de bästa förutsättningarna för att möta upp deras behov. Vi anser att det bör vara en presumtion för att sakkunniga ska kopplas in när ärendet gäller barn och unga med funktionsnedsättning. Vi menar att sakkunniga med rätt kompetens kan stödja socialnämnden i att tolka vissa medicinska uppgifter, bedöma riskerna för ett barn i en specifik uppväxtmiljö eller uttala sig kring ett visst psykiatriskt tillstånd.

Vi vill också betona att i samband med utredningar och placeringar behöver socialtjänsten säkerställa att barnet kan kommunicera obehindrat. Rätten till professionell tolkning (teckenspråk, skrivtolkning) eller personal med specialkompetens inom AKK vid samtliga utredningsmoment behöver förtydligas. Utan fullgod kommunikation kan barnets inställning och beskrivning av livssituationen inte utredas i enlighet med Barnkonventionen.

Socialstyrelsen ska förordna sakkunniga med viss utbildning och erfarenhet

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget att Socialstyrelsen ska förordna sakkunniga samt att det bland dessa ska finnas specialister i barn- och ungdomspsykiatri och barn och ungdomsmedicin, legitimerade psykologer med specialistutbildning och legitimerade psykoterapeuter med socionomexamen. Då de flesta barn inom LVU-processen har funktionsnedsättning krävs sakkunniga med specialistkunskap i funktionsnedsättningar, såväl vanliga som mindre vanliga, se s. 4 för mer information angående detta.

Vi anser också att Socialstyrelsen bör förordna sakkunniga med specialpedagogisk kompetens, exempelvis i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten, då vi vet att problematisk skolfrånvaro kan aktualisera LVU-placeringar trots att frånvaron bottnar i skolans bristande stöd och inte i bristande föräldraförmåga. I sådana ärenden kan en specialpedagogisk expert redogöra för barnets behov, brister som lett fram till skolfrånvaron och hur föräldrar/vårdnadshavare stöttat barnet under processen och skolfrånvaron kan minska.

6.4.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag att förutsättningarna för ett omhändertagandes upphörande ska spegla grunderna för ett omhändertagande för vård. Det innebär bland annat att pröva om vården alltför är nödvändig och till barnets eller den unges bästa.

Vårdplanens innehåll

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget att vårdplanen ska innehålla en beskrivning av vilka förändringar som behövs för att ett barn ska kunna återvända hem och vilket stöd en socialnämnd kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt. Vi instämmer i att det skulle bidra till ökad förutsebarhet och rättssäkerhet för både vårdnadshavarna och barnet.

Socialnämnden ska utse socialsekreterare som ansvarar för kontakt med vårdnadshavare när barn ges vård utanför hemmet

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag att en särskilt utsedd socialsekreterare ska ansvara för kontakterna med vårdnadshavare och för att de ska få råd, stöd och annan hjälp som den behöver. Vi vill framhålla vikten av att föräldrastöd erbjuds systematiskt och tidigt. Vi erfar att föräldrar ofta behöver krisstöd, hjälp att förstå processen, stöd i kontakt med myndigheter, anpassad, lättillgänglig information och vid behov med stödperson samt möjlighet till samordnat stöd från olika aktörer. Det är också viktigt att socialtjänsten säkerställer att föräldrar förstår vilka krav och förändringar som krävs för att vården ska upphöra. Då vissa funktionsnedsättningar är ärftliga är det inte ovanligt att föräldrarna kan ha egna funktionsnedsättningar. För att de ska kunna ta tillvara sina rättigheter är detta extra viktigt.

6.4.4 Bättre tillgång till statistik

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla en metodik som möjliggör redovisning av statistiska uppgifter om vårdtider och om barns och ungas situation efter att ett omhändertagande för vård har upphört. Det är helt grundläggande att vårdens kvalitet kan följas upp samt att det går att följa utvecklingen av barn och unga som omhändertagits. Det är anmärkningsvärt att det inte gjorts tidigare.

7. Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och upphörande av ett omhändertagande

Vi tillstyrker förslag om att beslut om umgänge tydligare ska utgå från barnets bästa och inte främst från vuxnas rättigheter. Som utredningen betonar är barns delaktighet en förutsättning för säkrare bedömningar vid umgänge och vårdens upphörande. Vi hänvisar till ovan stycke om vad som behövs för att barn med funktionsnedsättningar ska få förutsättningar att komma till tals och göras delaktig.

Förbättrade möjligheter för socialnämnder att hämta in uppgifter

Vi tillstyrker utredningens förslag som innebär förbättrade möjligheter för en socialnämnd att hämta in uppgifter från andra för att kunna genomföra och följa vården samt en skyldighet för myndigheter, anställda och att lämna alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra och följa vården. Ur ett funktionsrättsperspektiv är det viktigt eftersom barn med funktionsnedsättning behöver kontinuitet i habilitering och medicinskt stöd. Idag faller ofta specialistvård och habilitering mellan stolarna när ett barn flyttas mellan kommuner. Gällande barn med språkstörning behöver exempelvis barnets tekniska hjälpmedel och språkliga rehabilitering fortlöpa utan avbrott vid en placering.

10. Ikraftträdande

Behovet av att förordna sakkunniga med specialistkunskaper i funktionsrätt och olika diagnoser är, utifrån principen om barnets bästa, stort och brådskande. Vi anser att Socialstyrelsen bör kunna påbörja det arbetet snarast och att nya bestämmelser som gäller detta kan och bör införas tidigare än januari 2028.

11. Konsekvenser av förslagen

Trots att barn och unga med funktionsnedsättning i högre grad än andra barn berörs av förslagen saknas en konsekvensanalys utifrån ett funktionsrättsperspektiv. Det är anmärkningsvärt. Återigen osynliggörs barn och unga med funktionsnedsättning – trots extremt kraftig överrepresentation – i detta sammanhang.

Med vänlig hälsning

Funktionsrätt Sverige

Nicklas Mårtensson
Ordförande